

ТРИБУНА: REVUE HEBDOMADAIRE UKRAINIENNE: TRIBUNE

Число 39 (145), рік вид. IV. 7 жовтня 1928 р.

Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 7 жовтня 1928 р.

На Україні знову голод. Вдруге за влади червоних катів.

Ніколи того не було в історії нашої батьківщини, — ніколи, як про то свідчать писані пам'ятки.

Були недороди, були неврожаї. Гнівалася часом на людей земля, зоставалася неплодною, не давала хліба рік і два, — але голоду не було. Бо одвіку щедрими були наші ґрунти, і жили на них розсудливі люде. На випадок біди стояли у них торішні стіжки біля клуні, лежали по ямах жито й пшениця, заховані в землі од лихих ворогів — напасників.

А коли, на горе, не було врожаю ні запасів, можна було дістати й допрайти хліб з інших наших земель, ближьких і далеких. Бо країна наша велика, і там чи там таки родило, а того вистарчало на всіх.

Голоду не було. Ні за наших князів київських, ні під татарами, ні за Литви, ні під Польщею, навіть — під Москвою.

Жили ми на ситому шляху двох світів. Обкрадали нас наші азійські та інші сусіди неперестанно, припадали на нашу долю часи злиднів і лихоліття, але не послав на Україну Бог такої кари єгипетської, щоб голодом конали діти наші, щоб загибало населення повітів та цілих провінцій.

Знавали ми ту кару під большевицькою п'ятою.

Ще не заспокоїлася пам'ять наша од того страшного нещастя, що впало на нас зараз же після другої кари — червоної окупації. Голод 1921-1922 р. зменшив чисельно українське населення на якихось

4-5 мільйонів, пустками стояли наші степові розсяглі села, обезлюдніла південна смуга нашої землі.

Минуло сім літ, і привіддя голоду знову над Україною встало.

Тепер загроза наче б то менша, але це лише так здається на перший погляд. Тоді біда вдарила, правда, по цілій Україні, тепер неврожаєм обхоплена ніби то лише територія з 3-ма мільйонами населення. Але тоді на допомогу прийшли люде цивілізованих країн, годуючи дітей наших американським хлібом. Сьогодні того сподіватися годі, бо допомагати зголосився вже той, хто завинив самому нещастю — червона влада московська.

Єсть важливі причини непокоїтися, що ця допомога може вийти не ліпше за саме нещастя.

Перш за все, невідома міра самої біди. Звістка про голод просочилася у світ через англійську та німецьку преси, і лише після того большевики примушені були самі визнати її. А знали вони про те багато раніше, бо вже літом скуповували по цілому світу хліб, аби було чим годувати Москву, Ленінград та промислові московські центри.

Вони ж і встановили міру нещастя: 76 неврожайних округ та три мільйони голодних людей. Приватні інформації дають більші цифри. Мабуть, останні мають рацію, бо вже виявилася різниця в підрахунках допомогових засобів, зроблених центральними московськими та місцевими українськими совітськими установами. Перші вважають, що на допомогу вистарчить кредита в 31.000.000 сов. рублів, а другі вимагають ще додаткових 16.000.000 р. та цілого ряду інших допомогових засобів.

Може вказаних сум і вистарчило б на певну допомогу, але де взяти віру в те, що гроші ті дійдуть до населення; як підрахувати скільки їх по дорозі прилипне до рук червоних пройдисвітів та звичайних злодіїв, що з них, у значній мірі, складається большевицький адміністративний апарат.

А втім, де-що з допомогових сум дійде до населення, але як їх буде розподілено, кому достануться вони?

У плані своєї «голодної» акції большевики розбили українське селянство на чотири категорії: куркулів, заможних, середніх та незаможників. Допомогу у повній мірі мають дістати лише незаможники; середні дістануть частину її, а заможні та куркулі не матимуть нічого.

На зовень наче б то цілком справедливо: допомагати треба бідні-

шим, а багатіші і самі якось то визволяться з біди. Але од цієї «справедливості» їхне самим безчесним обманом.

Справа в тому, що сучасне українське село майже зовсім не має вказаних большевиками категорій, а коли й має, то це незначні винятки з загального становища. Сучасна селянська маса стала зараз, під тиском грабіжницької політики большевиків, у великій мірі однородною. Однородність та поставила наших селян десь на грані між неможливими та середніми, — ближче до неможливих. А останній неврожай перевів усіх просто до категорії голодних, — хіба що за винятком окремих одиниць.

Большевики ж, зробивши свій розподіл, серед трьох мільйонів голодних, винайшли 850.000 достойних допомоги, а решту — два мільйони 150 тисяч визнали достойними смерті.

Явна річ, що розподіл той зроблено по ознаках не матеріяльних, а політичних: «благонадійні» дістануть шматочок, «неблагонадійні» зречені на загибель. Та й ті «благонадійні», чи не дістануть вони замість хліба агітаційні брошурки; чи не будуть вони ще «добровільно» обкладені податком на користь «колоніяльних народів» Азії та Африки, куди большевики прямують зараз свої останні гроші?

Промайнула в пресі звістка, що большевики мають для справи допомогової акції покликати до життя якісь українські громадські організації. Знов же на погляд наче б то добра ідея. Але можна бути певним, що за цим закликком криється сама звичайна чекистська провакація.

Недавнє минуле дає тому доказ. Зімою 1921-22 р. р. у Москві для аналогічної цілі по заклику большевиків утворено було «Громадський Комітет». Члени Комітету розпочали працю і дуже скоро закінчили її — хто у тюрмі, хто на заслання, а найбільше щасливі — за кордоном на вигнанню. Не можна мати й сумнівів, що українських «громадян» чекатиме та сама доля, що припала кільки літ тому «громадянам» московським.

Під большевиками не можна жити ані працювати, можна лише — гинути. Нова «голодна фаза» на Україні — найліпший тому доказ. Нам такий доказ непотрібний — надто багато вже ми їх мали. Може він буде на часі — для Європи.

Людина без копії.

Борис Грінченко.

II*).

Десь нещодавно я прочитав глузливу репліку з походу «дилетантського універсалізму нашої інтелігенції»: а, читаючи, усміхнувся, згадавши Б. Грінченка та Івана Франка. Це були прагматичні універсалісти українські, й з погляду автора замітки, напевно — «дилетанти», бо де ж таки при універсалізмі можна бути ґрунтоємним знавцем якоїсь справи?!

Правда, чого тільки не робив Грінченко? Погляньте список його літературних праць: томи віршів, томи драм, томи публіцистичних статей, томи белетристики, колекція популярних брошур, томи етнографічних матеріалів томи словників, томи перекладів, видання компіляційні й збірники (хоча б декламатори), справочні видання, аж... до «Просвітянських» календарів включно.

Та й хто з нас, синів тієї доби, не був універсальним? А залежало те не від нашої національної едачі і не від наших безпідставних фантазій. Біда та вбогість чи-певніше — «окраденість» наша примушувала нас братись за все, бо важко було бачити на кожному місці порожню прогалину, зяючу дірку. Згадайте: і Шевченко (артист-маляр!) писав букварі. А хіба Куліш, чи Драгоманів, чи навіть такий суто спеціаліст - історик, як Грушецький, не писали того, що було не в їхньому фаху, але ж вимагалось потребою мента?! Одже дозволяю собі лишитись при скромному погляді, що той напрям універсалістичний, котрий свідомо підтримував Грінченко, припоручаючи, наприклад, ветеринарові писати розвідки про американське життя українців, більш, як що инше, ґратувало в той час нашу культуру й піднесло її до рівня, якого не здібуємо у інших недержавних народів. А ті недержавні народи так само перейшли подібний і неминучий шлях у відродженні нації. Скажу для прикладу хоча б про так званого чехами «Батька Отчизни» — Франтишка Палацького, що поклав підвалини їхній державницькій ідеології своєю видатною історією землі чеської, будши одночасно і політиком, і поетом, і перекладачем і редактором різних видань періодичних. Ото ж, нема чого з того глузувати, а особливо в добі, котра, все ж таки, робить тільки другий крок, після того першого, що робили люде, з якими й мені доводилось іти життєвою дорогою...

Про Грінченка можна було почути (а вже особливо — в новітню добу, коли ми маємо так багато професорів) гадку, що він був людиною малої освіти. Чому ж цього й не сказати, коли ж відомо всім, що з середньої школи його було вигнано, до вищої він не втрапив, бо мусів «в міру» зоблягати хліб на посаді шкільного вчителя чи секретаря

*) Див. № 36 «Тризуба».

земської управи? Звісно, трохи чудно таке слухати, маючи в пам'яті провінційального аптекаря Ібсена, кавалерійського старшину Ніцше, теж його колегу — Льва Толстого, купця Майн-Рида, та цілу серію американських друкарських складачів. Але ж, і поминаючи все те, коли про це заходила мова між дипломованими докторами, інженерами та професорами, невілно думка переносилась до нашого другого «неука» й «мужичка» Т. Шевченка. І, як помалу бодай збирається та дурна й шкідлива легенда, ніби Великий наш Кобзарь мав меншу освіту за ті кола, в яких обертався, — так було б уже на часі збити й ту другу, шкідливу для нашої національної гідності легенду про «неосвіченість» та «дилетантство» Грінченкове. Мало хто з письменників наших мав таку грандіозну читаність, як Борис Дмитрович. А тією систематичною читаністю він розширив свій розумовий видозор без сумніву далеко більше, ніж багато наших знаних письменників, що мають дипломи докторів і кандидатів прав. Простудуйте Грінченкову публіцистику, його листування, всякі наукові праці, — й не буде чого звертатись до зазначеної легенди, понеже кожному відразу стане ясно, які великі, глибокі, ґрунтовні й систематичні знання мала ця людина, що їй нема ще й доси копії в нашому суспільстві.

Прагдда, я зовсім не ставив собі зазданням обороняти світлу пам'ять нашого видатного працюовника і прагдивого «каменяра», характеристику якому часто робили аж надто чорними мазками. Однак не можу обминути й ще одної легенди про нього.

Є вже такий звичай: вважати Грінченка нашим малоталановитим письменником. Дебатувати таку тему важко, бо визнання чиеїсь талановитости загалом здебільшого залежить від суб'єктивного погляду тих критиків, котрі найголосніше сказали про особу свій перший присуд. А все ж таки існують якісь і об'єктивні дані, на котрих можна базувати характеристику певного мистця в данім напрямі. Це — всамперед — живучість його творів.

Ну, ж подивіться: хто й поднесь не цитує Грінченкових віршів? Де тільки й понині не ставлять Грінченкових п'єс? Чому, до-речі, багато з них було преміровано? Скільки видань витримали його романи й повісти? Хто не користується з його наукових праць? і т. д.

Чому ж то так? Невже по-за Грінченком у нас нема нічого иншого? Очевидно, що єсть. І, коли говорити про себе, то я волю знову й знову перечитувати глибокі, задушевні, може трохи й немодерно писані, суто-українські твори Грінченкові, ніж духово-московську, сексуальну психопатологію, писану кепським українським жаргоном де-яких наших «славнозвісних» письменників дальшого часу. Тим, звичайно, я не збираюсь доводити, що Грінченко був геніяльним письменником й що його можна ставити попліч з Гете, Байроном чи Шевченком, (хоча — міш иншим — метод порівняння найменше надається, як критерій в цім питанні), але ж наслідуюсь сказати цілком категорично, що цей наш високоталановитий письменник був таки геніяльним українським робітником пера.

Дійсно, він був одним з тих небагатьох людей свого часу, котрих

слід звати правдивими робітниками пера в сенсі, як взагалі звемо тім найменням осіб, що являються чистими представниками даної професії.

За винятком С. О. Єфремова, старого вже тоді І. Нечуя-Левицького та ще двох-трьох осіб, — в тій добі майже не було українця, котрий би виключно працював у літературі й мав би з того заробіток на життя. Всі тогочасні, відомі й невідомі, наші письменники, за отим зазначеним вгорі винятком, були всамперед чимсь иншим: лікарем, урядовцем, адвокатом, нарешті, більшим чи меншим власником якогось маєтку, — й з того себе утримували, віддаючи, очевидно, більшу частину своєї енергії своїм ближчим життєвим справам. І тільки по-за тим, присвячували літературі, так мовити, дозвілля. Бо в тій добі вся українська праця могла бути й фактично була лише певною формою добродійності й офіри. Щоб людина якось могла витягти з неї свій екзистенційний мінімум, вона повинна була буквально робити по-над силу, працювати до млости і — все-таки — неодмінно шукати ще й інших джерел до забезпечення собі сухого шматка хліба. Цими джерелами були: або ж додаткова літературна робота в московських виданнях та видавництвах (при чому ортодоксальні наші робітники пера, як, наприклад, С. Єфремов, мусіли місяцями чекати нагоди на уміщення платних творів, бо не хтіли писати про щось инше, як про одіозну москалям українську справу, що було моральним оправданням їхнього співробітництва в мові гнобителя нашого народу), або ж доробляли самостійним видавництвом. Цей другий спосіб був таким же мало-надійним і непевним, як і перший. Але ж мав у собі ще й приховану матеріяльну небезпеку: поперше — конфіскати, по-друге — отой азарт, що тяг кожного, хто спробував отруйної професії видавця, — продовжувати справу, хоча б і коштом «закладу своїх жінок та дітей».

Однак Грінченко з менту, коли я його пізнав, лишився до смерти чистої води українським робітником пера й виробником української книги. На цій позиції могли встояти тільки уперті факіри української культури.

І це, вкупі з тим, що вже було сказано вище, безмірно мені імпонувало. А коли я довідався, що вмірає з сухот улюблена його донька — одиначка, з котрої єін уже зробив те ж працюючника на ниві українській, — а сам Грінченко тим часом не змінював свого сталого розпорядку дня — працював без відпочинку й регулярно і вдома, й в громаді по-за хатою, — я назвав його в дусу святим. Бо ж тільки святий чоловік може бути так відданим своїй вірі, що й передсмертні конання найближчих йому людей не можуть відірвати його від провідної ідеї його життя. Це воля більша, ніж дає змогу забувати свої індивідуальні інтереси чи офірувати власне життя. Це та правдива велика евангельська любов, що силує «покласти душу свою за други своя». А цими друзями для Грінченка був отой «незрячий наш гречкосій», отой збірний український «простий народ», для визволення якого з темряви він організував «Просвіти», дні й ночі просиджував за писальним столом, при смертному ліжку своєї доньки, правив коректури, одно

слово — віддавав йому всі свої життєві сили, служучи йому безза-
вітно й безкористо. Так: безкористо! Бо ж Грінченків заробіток
був такий, що ні своїй доньці, а ні собі самому він не зміг на власні
достатки врятувати життя, чого так, порівнюючи, легко могли б до-
сягти люде з більшими матеріальними засобами, що могли поставити
себе у відповідні санітарні умови. Надмірна перевтома, а в наслідок
того передчасне виснаження, невідповідне помешкання й недостатнє
виживлення — ось ті вороги, що з ними легко було справитись, мавши
копійку за душою. Грінченко ж того не мав, не міг заробити «на гро-
мадській роботі», і ці вороги не дали йому дожити й до 50 років не
зважаючи на добру природню будову...

З жажом пригадаю нині, як ми з М. С. Синицьким, котрий тако ж
віддано обдивовував Грінченка, як і я, — відвідали його, прикованого
до ліжка не-за-довго перед смертю (умер він, як відомо, за кордоном,
куди його було вивезено вже в останні хвилини, без надії на одужання).
Він перебував тоді «на свіжому повітрі» у Боярці, під приятельським
доглядом українських лікарів. Яке смутне й мізерне було його житло!
Як вбого було все довкола!.. Найнеобхідніші й найпростіші меблі та
книги, книги й книги, — це було все, що ми бачили в його хаті. А він
сам, в одежі з грубої парусини, з безнастанним рвучким кашлем, — не
зважаючи на заборони лікарів, жагуче «докінчував» безліч розпочатих
на всіх ділянках українського письменства праць. Навмисне ставлю
тут слово «докінчував», бо ж не було сумніву в його свідомості близь-
кого свого кінця.

Яка глибока мусіла бути його трагедія!

Тепер він перебував у повному розквіті свого вишколеного й
дисциплінованого розуму, був у віці, коло його переконання остаточно
оформились, коли його широкий світогляд остаточно виробився, коли
він вийшов з сфери неодимінних для кожного письменника й мистця
«шукань» та «вагань», коли вже повністю «знайшов себе», ясно знав, що
має сказати, і ясно усвідомлював собі, що с к а з а т и н е в с т и г н е!

Мало того. Людина працювала все життя тільки в одному напрям-
ку, для ідеї, що ще перед революцією 1905-го року видавалася цілком
фантастичною, майже мертвою... І от, коли вже «серед темної ночі»
нарешті блиснув, бодай і слабенький «соняшний промінь», якого
уперто виглядали тільки такі «диваки» й факіри, як був Грінченко,
коли його єдиний квиток в життєвій лотерії зненацька придбав шанс
на вигру, — він мусів «вийти в тираж».

Саме тоді, коли була хоч мізерна, але все ж таки — можливість
ширше робити ту працю, котрої тільки й прагло все його ество; саме
тоді, коли він почав бачити на-віч, що його мрії й сни, бодай в малій
мірі, але все-таки перетворюються в дійсність; саме тоді, коли він
мав довкола себе все більші й більші гурти нових, в певній мірі по-
дібних до себе «диваків», фантастів і факірів, тоб то тоді, коли вже
міг не почувати безнадійности «єдиного в полі»; саме тоді, коли армія
борців за правду росла, дужчала, вправлялася до наступної боротьби,
виховуючись на ідеях, які він кував, на працях, які він створив,
взоруючись на йому самому; саме тоді, коли «досвітні вогні» почали

переходити в сяйво ясного дня — неволима смерть перетинала нитку його життя й кидала його в чорне й неворотне небуття.

Дійсно, страшна трагедія! Ну, хоч би прожив ще 10 років, нехай і хворий, і голодний, і немічний, — щоб мав змогу стати свідком подій, які навряд чи вимальовувались наєїть в його буйно-творчій фантазії! Бодай би дожив до великого народнього здвигу 1917-1919 років, щоб на власні очі побачити, наскільки правда була на його боці, наскільки пророчі були його надлюдські намагання, якими паками йшли «в народ» його твори, яка була гонитва за його словником, як по селах виставлялись його п'єси, як по найглухіших закутках широкої України виростали й пишним, чарівним квітом росквітали діти й внуки Київської «Просвіти», створеної ним на те, щоб гречкосія нашого «не запрягали в плуг та ним не орали більше!»...

Не судилось. Сталось, як сам писав:

...«у недолі й нещасті звікував»...

Як Шевченко помер, не дочекавшись здійснення найгострійшої мрії свого життя, так і Грінченко не дочекаєся, щоб розгорнула свої пелюстки та квітка народньої свідомости, яку він пестив кров'ю свого серця і за яку заплатив передчасно своім життям.

От правдива трагедія ідейного борця. Ось тема — гідна пера майбутнього українського Шекспира, котрий ще, на наш жаль, не народився!..

Якийсь з наших діячів пустив був поміж київським громадянством крилатий вираз: — «Я собі не належу, бо я — громадська річ».

Багато було моїх сучасників, котрі з повним правом могли сказати так про себе. Але ж, коли б мені було загадано вибрати з-поміж усіх відомих мені українських діячів людину, щоб по правді приложити до неї епітет «громадської речі» чи «громадського добра», — я б віддав би ту назву тільки єдиному страдникові української віри Борисові Грінченкові. Бо ж не тільки сам він про себе справедливо говорив, але ж і цілим життям довів, що

«повинність — над все шануєєв».

Чи ж диво, що людина, про яку тут мова мовиться, могла запалювати своїм прикладом інших? Чи ж диво, що коли над труною Бориса Дмитровича, привезеною до Києга, здається, Наталя Дорошенкова поклала найвлучніший символ всього Грінченкового життя — вінок з тернових колючок, — запряглось чимало моїх сучасників не забувати до смерті Грінченкового навчання, що

«Ми на роботу на світ народились,
Ми — для борні живемо!»...

Де хто з тих, що тоді ту присягу склали, вже чесно її виконали. А перший між ними був світлої пам'яті невинний працівник М. С. Синицький.

І от, коли часами, в смузї більших чи менших нещад та життьових прикростей мені буває тяжко жити, з рук валиться праця, а душу міцно беруть в щемки зневіря та апатія, — я мушу згадати покійного учителя українства, учителя книгоробства, зразок безоглядної упертости в досягненні життьової мети — Бориса Дмитровича Грінченка...

Якось в періоді нової хвилі реакції, я, відмоглючись від праці, котру він мені «накидав», навів, як аргумент:

— Нема ж навіть найменшої надії, щоб така праця колись побачила світ!

А у відповідь залунали докірливі Грінченкові слова:

— Як можна таке говорити, знаючи, що Куліш не тільки раз переклав біблію, але ж переклав її й вдруге, коли перший рукопис йому згорів?!

І правда була на боці Бориса Дмитровича. Праця, котру мені Борис Дмитрович «замовляв» і котрої я не хотів робити, була книжка «Про земське самоврядування». Після сказаних докірливих слів про Куліша, я сів за роботу й швидко її зробив. Грінченко вже не міг її прочитати, бо вона не була переписана, але ж знав про неї й схвалив її програм. Понеже брошура трактувала справу земства, як самоврядування народного — від сільської громади аж до логічного завершення системи повним народоправством, — само собою зрозуміло, що й я не спробував якимсь чином її опублікувати. І от прийшов 1917-й рік. Селянство, як зазначив я це в іншому місці, з скреготанням зубів говорило про земство, бачучи в ньому чи не найбільшого, або — принаймні найближчого свого ворога. У Київській губерніяльній земській управі знялося питання про необхідність розповісти селянам в популярній формі, що таке земство. Керівники управи звернулись до мене, щоб я написав таку книжку, якої гостро вимагав мент. Звичайно, я залюбки погодився.

— Тільки ж, ради Бога, киньте все інше й негайно сідайте за цю працю, — просив мене тодішній голова управи.

— Добре, — відповів я. — Буде швидче, як ви сподігаєтесь.

Того ж таки дня я дозбрав потрібний матеріал, щоб доповнити книжку останніми фактами, просидів ніч за дописками нового та перевіркою зробленого 8 років перед тим, а на другий день приїс готовий рукопис на 4 аркуші друку.

Я вже десь згадував, що книжку цю, котру в пам'ять про Б. Д. Грінченка, хоча цього я й не зазначив, пам'ятаючи, як він відмоглює від вислогів йому всяких подяк, — я віддав Київській «Просвіті», що саме тоді відродилася знову. «Просвіта» почала її друком в 10.000 примірників, але ж, з огляду на зроблений в пресі анонс, замовлення на неї приходили в такій кількості і навіть телеграфічно, що перше ж її видання закінчилося тиражем в 50.000 екземплярів, так що, коли друкувались останні аркуші, то одночасно подруге, чи навіть готрете друкувались аркуші перші...

Моя тодішня «маловірство» було блискуче бито великою Грінченковою вірою, непохитною й живою, дійсно, живою, бо вона ніколи не була «без діл».

Одже, кажу, коли періодично мене облягає апатія, коли радніший би й на світ білий не дивитися, коли руки падають, мов оливом налиті, — я мушу згадати Грінченків докір, його «аргумент від Куліша», історію з моєю брошурою, на якій не довелося навіть змінити первісного титулу — «Про земське самоврядування», — й моїй апатії не вистачає

поживи... Більше того, приклад Грінченкової робочої завзятости спочатку цілком теоретично витворив у мене переконання, котре я тільки згодом міг обґрунтувати науково:

Нормальна істота може бути нечинною тільки в стані тяжкої недуги.

І як би ж цей «учитель українства та книгоробства» знайшов собі і в нових, великих численно й могутніх своєю потенціальною активністю та хистом, українських інтелігентних поколіннях як найширше коло відданих наслідувачів! Це було б не тільки найліпшим вінком нашого громадянства на Сяту Могилу, а найліпша офіра нашій нещасливій Батьківщині, що часто через зневірря та брак упортости її невитрвалих синів упадає в рабство та руїну!...

Але... на жаль великий констатуємо, що й по-днесь Борис Грінченко ще лишається «людиною без копії».

В. Королів-Старий.

З життя й політики.

Сум за культурою «Вістей» і нова соціологічна теорія Петровського. — «Недорід», але не неврожай. — На господарському фронті. — Без перспектив.

На одинадцятому році існування совітської влади, після стількох зусиль і заходів для здійснення гасел соціальної революції, після стількох осягнень в напрямі наближення царства соціалізму, засвідчених відповідними резолюціями відповідних совітських установ — раптом передовик центрального українського офіціозу впаде в повний і рішучий песимізм і заявляє: «головне чого нам бракує — це культурности — вміння управляти». І зробивши це цінне, хоч трохи запізнене признание, передовик совітського офіціозу, знаючи очевидно рівень культурности своїх читачів, починає їм поясняти популярно, що таке культурність.

«Культурно, — викладає він, — сякати носа в хустку, а не в дві пучки, плювати в плювательницю, а не на підлогу, умиватися і голити бороду що-дня, носити чистий одяг, мати добрі шляхи і телеграф, читати газету, слухати радіо, обідати з білою скатертиною з окремої тарілки. Культурно, розминаючися із зустрічним, чемно і вибачливо обоюдно поступитися, а не дати стрічному ліктем під душу, вислухавши у відповідь поминання предків» («Вісти», ч. 211 з 9. IX). Варто вдуматися в цю цитату, перейняту сумом по культурності в найбільш елементарних її виявах, щоб уявити справжній контури сірої совітської буденщини. Подумати тільки! Навіть редакторові «Вістей» Євгенові Кас'яненкові і тому культури захотілося. Навіть йому до невтримання стало в соціалістичній республіці. Що ж говорити про простих людей, про тих, які не стоять на командних висотах, яким не приступні культурні можливості, одкриті упривілейованій касті. Як безнадійно сірим і важким мусить видаватися совітське життя для них. Для всіх тих, що живуть, скажемо, «в типовій провінції», в якому небудь «звичайному собі провінціальному містечку, що їх багато розкидано по нашому прикордонню». «Містечко за давніми традиціями живе собі своїм особливим життям, начальство бере хабарі, піячить, робить різні контра-

бандні махінації... Беззаконять, шоловотяпство, кримінальні ріжні зло-
вживання, злочиння, недбальство панують тут. Апарат до шенту засміче-
ний ріжними пройдисвітами. Партійний актив так само потонув з головою
в цьому багні і бабрається в ньому, не помічаючи навіть свого стану, або ж
робить вигляд, що нічого не помічає, що все гаразд і викривати свої не-
доліки — це не його справа» («Вісти», ч. 211 з 9. IX). — Цей уступ знов
таки цитата з того самого совітського офіціоза — уриком з безхитросного
оповідання про вїйдносини в Міхальпольському районі на Поділлі, в
якому ми тільки змінили минулий час на теперішній, стосуючись до тої
дійсності, про яку оповідає кореспондент: більшість того комуністичного
начальства, яке він «облічає», як це виявляється далі з цитованої статті, і
до сей день сидить на своїх посадах. Як, отже, може почувати себе середній
совітський громадянин, перебуваючи в такій провінції під опікою такого
начальства.

В безконеchnу далечінь одсунулося обіцяне совітськими провідниками
поліпшення умов господарського життя, сотворення нової вищої культури.
Не зважаючи на констатовання все нових «досягнень» в усіх областях
господарського, державного і культурного життя, все більше, все виразні-
ше почувається далі наступаючий розвал і розпад. Настроями осени, на-
строями близької, неминучої смерті перейнято ціле совітське життя.
Навіть Кас'яненко, підлягаючи осіннім настроям, починає мріяти про
культуру — про доцільність що-дня вмиватися і вживати хустку до носа...
І в цю пору загального суму за культурою, всеукраїнський староста Пе-
тровський, на святі чапайвської дивізії частує громадянство республіки
такою новою соціологічною «теорією»: «Царська буржуазна система
управління (!) привела до утворення класа дворян (!) і буржуазії, приват-
ної власності на землі, ліси, заводи і фабрики. Довгі роки такого стано-
вища у т в о р и л и (!) царський деспотизм та нагромадили величезні
багатства в невеликій купки дворянства та поміщиків...» («Вісти», ч. 213
з 12. IX). За десять років чоловік не те, що культури не набрався, а навіть
політграмоти не вивчив. Ні, не легка це річ бути громадянином совітської
республіки!

* *
*

На сірому тлі совітських буднів за останні дні — одна новина. Після
всіх офіційальних статей і інформацій про середній урожай на Україні
офіційально визнано і констатовано «недород» в де-яких районах України.
Не «неврожай», борони Боже, а тільки «недорід» — термінологія найгір-
ших часів царської реакції дев'ятидесятих років знову набула право
громадянства в часи диктатури пролетаріату. В «Вістях» (ч. 216 з 15. IX)
читаємо: «Д у ж е н е с п р и я т л и в і (підкреслення наше, В. С.)
умови по весні цього року мали наслідком загибель **в и а ч н о ї** частини
озимих посівів, яка особливо гостро виявилася по де-яких південних
округах степової смуги України». Петровський в своїй промові до чапайців
констатує: «Всім відомо, що ми нині зазнали великих в т р а т в
сільському господарстві. Близько десяти округ потерпіли од недороду, а
Уряд повинен забезпечити харчами червону армію, робітничі центри і
насамперед звичайно ці округи, що потерпіли од недороду. Всім відомо, що
нині по містах вживається заходів до можливо більшої економії хліба:
його видають мало не по карточкам і випікають з домішкою ячменя і ку-
курудзи» («Вісти», ч. 213 з 12. IX). Відомості Петровського не докладні. З
постанови совітського уряду про податкові пільги для округ, що потерпіли
од загибелі озимини і недороду ярини по єдиному с.-г. податку (те саме
число «Вістей») видно, що таких округ є 12. Наводимо розміри встановле-
них знижок оскільки вони встановлюють розміри неурожаю: для Одеської,
Миколаївської і Херсонської сума податку знижена на 48,3%, для Криво-
рїзької, Мелітопольської, Зінов'ївської і АМССР на 37,3%, для Першо-
травенської і Запорізької — 29,2%, для Дніпропетровської, Кременчуцької
і Шевченківської — 16,9%. Поруч із знизкою с.-г. податку переведено
відстрочку виплати позичок по с.-г. кредиту, асигновано нові кредити в

розмірі 10.200.000 карб. на постачання фуражу для худоби, з осені за-водиться через Укр. Червоний Хрест безплатне харчування дітей аж до майбутнього сільсько-господарського року. Приняті заходи вказують, що мається до діла не з «недородом», а з неврожаєм і голодом.

Але уряд повинен забезпечити «харчами червоної армію і робітничі центри». Через те хлібозаготівлі в голодних районах не припиняються й переводяться з неослабленою енергією. Як констатують «Вісти» (ч. 213 з 12. IX) «при достатній увазі хліб заготовити можна. Про це з усією силою говорить факт високого процентного виконання серпневих заготовок по низці неврожайних округ» (Мелітопольська — 108%, Одеська — 91%). Коли пригадати, що виконання серпневого завдання по хлібозаготівлям по цілій Україні, було лише 52,2%, можна уявити той натиск, з яким переводились хлібозаготовки власне в неврожайних округах. Не зважаючи на обіцяне усунення адміністративних заходів при хлібозаготівлях, поліцейські методи здобування хліба в повному розгарі власне в неврожайних районах. В Дніпропетровській окрузі заарештовано і притягнуто до відповідальності 50 хлібних «спекулянтів» і забрано у них 800 тон хліба («Вісти», ч. 217 з 16. IX). Ціла низка повідомлень кореспондентів «Економ. Життя» з першої половини вересня про боротьбу в неврожайних округах зі спекулянтами, які під виглядом селян з голодуючих округ купують хліб, не лишає сумніву в тому, що совітська адміністрація фактично переводить боротьбу і ставить перешкоди і утруднення для селян, які хочуть забезпечитися хлібом, поки ще можна. Що може вийти з боротьби з голодом такими методами і засобами вгадати не трудно. Становище ще більше ускладнюється тим, що значна частина району, захопленого неврожаєм тепер, пережила і великий голод 1921 року, і неврожай 1924 року; отже економічна міць і добробут населення вже ґрунтовно підірвані.

* * *

Виключно невеселі звістки з села йдуть поруч з тривожними відомостями з інших ділянок народного-господарського фронту. Брак товарів на ринку вже давно не носив такого катастрофічного характеру, якого набрав він тепер. Кореспонденти «Економ. Життя» (ч. 210 з 11. IX) з Києва, Харькова і Кременчуга малюють просто жахливий образ відсутності всіх головніших товарів: брак текстильних товарів, брак шкіри, брак металічних товарів і металів, брак масла, олії, хемічних продуктів, навіть брак такого не масового і неходкого товару, як примуси. «Продукційний план промисловости в частині собівартости продукції знаходиться під найбільшою загрозою», — констатує «Економ. Життя» в черговому кон'юнктурному огляді (ч. 203 з 1. IX) в загально союзному масштабі. І як виясняє вона далі, ця найсильніша загроза є результат того, що діється в першу чергу в українських об'єднаннях важкої індустрії — ЮРТ, ЮМТ, Донугіль, Югосталь. З Донбасу, констатують «Вісти» (ч. 215 з 14. IX), знову починають надходити тривожні звістки про збільшення прогулів... З кожним місяцем росте і шириться п'янка, — те, що родить прогули. В дні получки п'ють до 40% робітників, п'ють навіть жінки (Шахта центральна, на Лугащині). Стільки розкреклямована плановість совітського господарства, яка мала бути панацеєю од усіх нещаст, при ближчому розгляді виявляє себе порожнім фантомом. «Яка може бути серйозна мова про плановість, — заявляє спеціальний кореспондент «Економ. Життя» в Донбасі (ч. 207 з 8. IX), коли на протязі минулого (1926-27) року плани капітального будівництва в Донуглі переглядалися і мінялися шість разів, а в б'юджетному році навіть вісім разів. В цьому році Донугіль буде 17 нових шахт, більшість яких почато ще в 1925-26 році, але ні одна з них не має остаточно ствердженого проекту».

Як осінній вітер один за одним обриває листки з дерев, так сувора дійсність силою фактів і подій нищить рештки ілюзій, які з'єднані були з гордими гаслами: знищення товарового голоду, пониження собівартости промислових виробів, збільшення інтенсивности праці, здійснення плановости господарства.

* *
*

Зле на селі, невесело в місті. Все збільшується кількість непевних тривожних симптомів в житті совітської України. Як же реагують на все це ті, які перш за все зацікавлені в захованню існуючого status quo, ті, для яких упадок сучасного режиму зв'язаний з втратою всіх теперішніх становищ, теперішнього добробуту, а може й більше поважними неприємностями? Ми вже дали симптоматичний образ з настроїв і переживань сучасних верхів. Серед них спокій отупіння. Серед них в такі хвилини навіть редактор «Вістей» Є. Кас'яненко елегійно мріє про культуру і культурність. Очевидно буржуазну, західно-європейську культуру і культурність, бо ССРСР виявила світу лише розперезану некультурність московського хама.

Чи скоро життя і ті, що хочуть його творити, зроблять належні висновки з усіх цих фактів і подій, — всіх цих настроїв і симптомів?

В. С.

По Італії

II.

(Нове й старе)*

Вигідно розложений в затишній долині Тічино — Мілан, колишній Медіоланум, звідки наші князі діставали змамену зброю, є і зараз осередком італійської металургічної промисловости. На перший погляд він робить вражіння величезного міста, але, коли поглянути на нього з вежі його відомої катедралі, то не можна зрозуміти, де саме міститься його мільйонове населення, такий незначний і непоказний має він вигляд. Але ця проблема розрішується досить швидко, коли ми придивимося до лабіринту вуличок, до хаосу середньовічних кам'яниць, побудованих одна на одній, серед яких зовсім губляться зелені дахи численних міланських церков.

— Біда Мілану в тісноті, — пояснює нам енергійний Подеста, проводячи нас, після прийняття в Радлиці, вулицями центру міста, — центр міста римських часів забудований в середні віки цими хибарками, і ми мусимо це все розчистити. Тут, — показав він на рід Гібралтарської скелі, з усіх отворів якої замість гармат і прапорів стирчать коміни і висить білизна, — тут буде площа, а тут вулиця двадцять метрів широка.

Несміло зауважуємо, що часи Геркулеса вже минули і щось хтось мусить фінансувати вичищення цих новітніх Авігевих стаєнь. Це ж грубі мільйони.

Подеста звичайно чекав на таке запитання і називає цифру, що далеко переходить наші найдачісягаючі думки, але при тому з захопленням хазяйшовитого господаря викладає нам цілий план регуляції. Дійсно, потрібні фантастичні кошти, але їх не дає ні держава, ні місто. Всі землі вивласнені і до розпорядимости комуни, яка у випадку потреби уживає їх, заплативши власникові по дійсній вартості. Він має право землі не продавати, як-що згоджується збудувати кам'яницю згідно з загальним планом. Відмов досі не було, бо власник губить 5-6 метрів ґрунту, на які поширена вулиця, а натомість ставить 5-6 нових поверхів. Власники будиноків, що зовсім знищуються, дістають пріоритет до вступу до акційних товариств,

*) Див. «Тризуб», ч. 37 (143).

які будують місто. Тим часом переходимо в іншу частину міста, де застаємо образ знайомий особам, які бачили наслідки акції важких гармат. Знищуються цілий квартал. Дахи вже зняті і через проломані стіни виглядають рештки шпалерів, вкриті густим порохом і закопчені димом століть. Але перше сумне вражіння руїни не триває довго. За хвилику звикає око, і вже починає розбиратися в перспективі будучих широких вулиць, величких майданів і помічає сірих велетнів, що виростають на очах з поміж руїн середньовіччя, і, під ще вохжим бетоном яких, вже вимальовуються знайомі тверді лінії імператорського Риму.

Подеста задоволений, він бачить в наших очах не звичайну ввічливість гостей, а щиросердне здивовання цим титаничним розмахом, на який відважується одна з найбідніших країн Європи і він хоче поставити останню крапку. По кількох хвилинах наші авто спиняються перед справжнім бетонним царством.

Це будуча гордість Мілану — новий залізничний двірець, що має бути одним із найбільших у світі. Хоч він вже на три четверти готовий, але за сіткою риштувань ще не можна розібрати будучої краси. Маса побиває всі вражіння. Сиплються астрономічні цифри кубічних метрів і тон, але головний ефект бережеться на кінець:

— Двірець мав бути готовий у вісімнадцять місяців, — закінчує Подеста свої пояснення, — ми працюємо одинадцять і вже маємо два місяці економії.

Дійсно для тих з нас, що розумілися на техніці і розраховували цю будову що-найменше на чотири роки, це було найсильнішим вражінням з цілої подорожі.

На цьому фактично можна було б і закінчити огляд Мілану, бо ні величезний ярмарок зразків, ні королівська ложа на Дербі, з якої ми дивилися, як якийсь маловідомий кінь за 2 хвилини виграв 600.000 лір, не мали в собі нічого характеристичного для нової Італії, яка є метою нашої мандрівки. Не дала нічого нового, крім вражіння надзвичайної, але чужої краси і подорож на Лаго Маджіоре, куди нас повезли наші гостинні господарі, але було б неможливо залишити Мілан, не згадавши про тісний старенький будинок у вузькій бідній вуличці, до якого нас привезли у вечері дня нашого приїзду.

Маленький двір — криниця вже потонув у сутінках, але в невеличких кімнатах першого поверху, які переходимо в мовчанці за нашими провідниками, ще досить ясно. Видно, що маємо діло з редакцією, і з редакцією в повному русі, лише людей немає. На столах папери, коректи, кліше. Лежить «свіже» число з знайомими помітками секретарської руки. Спиняємося в невеличкій роговій кімнаті, де два столи і два стільці складають все убранство хати. На столі календар з датою 20 жовтня 1923 року і військовий прострілений шолом.

— За цим столом «він» працював вісім років і на ньому підписав приказ: йти на Рим, — пояснюють наші провідники. — Тут лежав постійно револьвер, а в цьому кошику для паперу бомби, бо з цього вікна було найзручніше кидати, коли хтось нападав. Останні три роки напади були майже що-ночі, але увесь двір був переплетений колючим дротом і тому ми мали перевагу. —

— В домі має бути зроблений музей, а тим часом тут живе лише бідна жінка, що ховала нам бомби, коли приходила трусити поліція... —

Виходимо. У дворі вже зовсім темно і по серйозних обличчях моїх колеґ не пізнати чи вони дійсно зворушені, чи то лише маска звичайної ввічливості вихованого європейця.

* *
*

Хто хоче забути на хвилику про план Дауса та пакт Келого, нехай заїде до Падуї. Колишня суперниця Венеції і столиця незалежної республіки, Падуя давно відстала від руху сучасного життя. Сеньори давно вже її покинули, або нащадки їх збідніли і танцюють по суботах чарльзтон в

заях бувших маїпнатських палаців з репрезентантками демократичної частини населення. Порожні стоять величні собори, таючи в собі нечислими скарби мистецтва і потроху зеленіють широкі майдани.

Середньовічний жартовливий вірш говорить:

Veneziani gran signori
Padovani gran dottori...

і ми в цьому переконалися, коли відвідали ректора Університету і привітали його з близьким 700-літтям цієї знаменитої школи. Падуя створила цей Університет, але він широко за це їй віддячився. В XIII стол. магістрат оголосив широкі привілеї студентам (що фактично значило право вільно бешкетувати) і за короткий час веселі тогочасні Хоми Брути потікали з більш суворих міст і заповнили Падую. Але система науки не давала їм багато часу для розваг і на стінах Університету написані тисячі імен, з яких кожне є славою і оздобою свого народу. «Свого», — бо Падуанський Університет завжди мав більшість чужинців і навіть зараз має їх 40%, поміж якими, з приємністю довідався, є кілька українців.

Стіни заль, галерей і дворів Університету вкриті гербами. Їх тисячі й тисячі. У старі часи наука була майже виключним привілеєм шляхти, і кожний студент, полишаючи стіни школи, залишав на пам'ятку малюнок свого герба. Цікаво було б там пошукати гербів наших знаменитих людей.

Крім цього маєстатного образу Університету, Падуя почастивала нас ще іншим цікавим вражінням, проїзdkою на могилу Петрарки.

Почуття надзвичайного спокою залагло довкола, коли авта, після годинових божевільних перегонів по битому шляху, звернули вбік і, заглушивши мотори, покоїлися по небрукованій білій стежці між двома виноградними стінами. Напів стиглі червоносині грона виринали з хаосу жовтозеленого листя і були до послуг кожного мандрівника. В цім патріархальнім краю ще досі числиться великою честью для господаря, коли втомлений подорожній підкріпить свої сили в його винограднику.

Невеличке місто, чи краще село Арква Петрарка, цілком загубилося поміж двома високими горами і навряд чи дуже змінилося з часів Лаури. Принаймні є велика доля певности думати, що дорога, по якій стараються видряпатися наші авта, не лагодилася що-найменше з тих часів. І взагалі авта тут є таким же вражаючим анахронізмом як і фашистський знак на грудях Подести, якому б значно більше личили оксамитний берет і золотий ланцюг з ключем від міста на шії.

Диво, а може геній поета, зберегли хату Петрарки від всемогутньої руки часу і забуття. Зруйнувалися палаци і замки, зникли цілі міста, а вона все стоїть серед затишного типово венетського садку і вітає рідкого туриста почуттям надприродньої тиши і спокою.

Кільки хвилин від хати перед старосвітською церквою, серед невеличкої роспеченої сонцем площі, стоїть саркофаг Петрарки. Надзвичайна простота рисунку і оригінальне положення — в повітрі по-над натовпом — є діло рук славного артиста і є останньою рисою, що зазершує цей образ геніяльної величі і надлюдського спокою цього забутого часом кутка лицарської Італії.

Довго стоїмо в поважній мовчанці. Не хочеться кидати це надзвичайне місце, але префект — іншої думки. Він ще має показати мійські будови і похвалитися новою лікарнею.

Авта поволі з'їздять з гори і всі обертаються, щоб кинути останній погляд на чарівне місто. І лише там на долині, коли авта виїхавши на битий шлях знов летять з шаєною шкідкістю, починається жвава розмова і безконечні жарти моїх веселих товаришів.

М. Єремів.

Емігранська справа в Лізі Націй

(Лист з Женеві).

Читачі «Трибуна» пригадають собі, що 22 травня ц. р. в Женеві на засіданню дорадчого комітету по справах біженських представників українських організацій проф. О.Шульгин*) підняв питання про те, що українську еміграцію не можна трактувати, як складову частину російської і що українці вважають недопустимим для себе, щоб їх змішували з росіянами. Але тут же з'ясувалося, що в комітеті, більшість якого складається з росіян та вірмен годі було вирішити цю справу. Та й компетенції для такого рішення комітет не мав. Перед подібною аудиторією, що найбільше боїться або удає, що боїться політики, не можливо було дати повного обґрунтування питання про становище українських емігрантів та про їх відділення від росіян.

Отже, шукаючи шляхів для розрішення цієї справи, проф. Шульгин з'ясував, що вони належаться до компетенції самої Ради Ліги Націй і приватно порушив її поміж окремими членами Ради ще під час її засідань в червні ц. р. Офіційно справа ще не була поставлена. Але вона виникла незабаром під час міждержавної конференції в Женеві, що відбулася 28-30 червня. Нагадаймо, що на цій конференції проведено було Юридичний Статут для емігрантів російських та вірменських. На цьому ж засіданню обмірковано було справу про поширення опікування і на інші групи емігрантів: турецькі, сирійські та ин. Польський делегат п. Малом, даючи згоду свого уряду на поширення опіки на ці групи, зауважив: «при цій нагоді маю підкреслити, що існує ще одна категорія емігрантів, а саме, українських емігрантів, що цілком несправедливо залучено в категорію емігрантів російських, хоч вони і не належать до цієї національності. Питання це треба також розв'язати і то на користь українських емігрантів». Голова наради (делегат Швейцарії п. Делякі) зауважив, що на практиці українці дістають без труднощів нансенівські паспорти та що вони користуються усім тим, що й російські емігранти. Він вважає, що всілякі зміни, що-до дефініції російських емігрантів, слід відкласти на пізніше, але заяву п. Малому в усякім разі буде взято на увагу. П. Малом, беручи слово після голови, який просив його взяти назад своє внесення, сказав, що конкретної пропозиції, яку треба б було негайно розглядати, він не внесе, а ставить тільки принципіально це питання, та буде задоволений як його внесення буде записано до протоколу.**)

Можна вітати таку декларацію у цьому питанню, але з цього ясно також, що порушена справа була далеко ще не розв'язана.

Приїхавши до Женеві в кінці серпня, проф. Шульгин вирішив подати до голови Ради Ліги Націй п. Прокопе, міністра закордонних справ Фінляндії, два листи, копії яких було передано ним Генеральному секретареві Ліги Націй серу Еріку Дрюмонду, а також п. Залеському, міністрові справ закордонних Польщі, що був офіційним докладчиком Ради Ліги Націй по справам емігрантів взагалі. Перший лист уявляє собою юридичне обґрунтоване умотивоване чому українських емігрантів треба відділити від російських і трактувати як окрему національну групу. В другім листі український представник просить, щоб, виділивши українців із складу росіян, на їх все ж було поширено Юридичний Статут, вироблений для

*) Нагадаємо, що дали свої уповаженья проф. Шульгину такі наші емігранські установи: 1) Центральний Комітет у Польщі, 2) Республікансько-Демократичний Клуб у Чехословаччині, 3) Громадський Комітет у Румунії, 4) Генеральна Рада Союзу Укр. Емігр. у Франції і 5) Громада в Туреччині.

***) Протоколи засідань міждержавної конференції. П'ятниця 29 червня 1928 року у ранці. L. S. C. 17-1928.

російських та вірменських емігрантів, а також висловлює побажання, щоб представники Високого Комісаріату (свого роду консули по біженським справам) передбачені новим Юридичним Статутом, призначалися б не з посеред вірмен, росіян чи українців, а щоб це були люди нейтральні і тим самим безсторонні до всіх національних і політичних груп еміграції. Що ж до самих емігрантів і їх національних організацій, то вони, на думку проф. Шульгина, могли б бути дуже корисними, даючи своїх офіційних дорадників, до цих представників Високого Комісаріату.

З цього ми бачимо оскільки неточні були звістки в «Посл. Нов.», де писалося, що всі жадання п. Шульгина зводяться до того, щоб росіяне не були представниками Високого комісаріату. Як бачимо справа ставилася ширше і принципово, а коли росіяне так зрозуміли, го це пояснюється тим, що вони дійсно претендували на те, щоб в імені Високого Комісара емігрантами опікувалися вони — росіяне (у Франції напр. п. Маклаков). Ми вже в попередньому листі згадували, як до цих їхніх задалекоидучих бажань поставився Албер Тома та Високий Комісаріат. Очевидно, що така заява від українських емігрантів ще більше ослабила їхні претензії, що натурально їх так дратує. Ще більше ж роздратовані вони були, коли почули, що на засіданні Ради Ліги Націй 12 вересня докладчик п. Залеський, читаючи ще загальний реферат про емігрантські справи, заявив, що голова Ради п. Проккопе одержав офіційні листи від проф. Шульгина, представника українських емігрантських організацій, які були передані в копію йому, як докладчикові і «в цьому моїм характері, — додав п. Залеський, — я дозволив собі просити Генерального Секретаря Ліги Націй роздати копії цих листів усім членам Ради для ознайомлення».

Ставлячися таким чином цілком поважно і коректно до справи українських емігрантів, докладчик запропонував передати, згідно загальної практики Ради, цю справу на розгляд компетентних органів Ліги Націй. Отже, ми бачимо, що питання про виділення української еміграції, питання історично і юридично обґрунтоване українським представником, стало на порядок денний самої Ради Ліги Націй і, треба сказати, поки що ніхто з членів Ради не висловив жадних заперечень проти українських жадань.

Це вже не в перший раз українська справа повстає перед ріжними органами Ліги Націй: — в 1920 році уряд УНР ставив кандидатуру України перед першою Асамблеєю Ліги Націй, бажаючи, щоб Україна була прийнятою до цього високого товариства, але це прийняття, як відомо, не здійснилося і справу було одкладено, на жаль, на довго.

В 1926 році Український Академічний Комітет поставив свою кандидатуру перед комісією інтелектуальної кооперації, складеної Радою Ліги Націй з 14 найвидатніших учених світу. На цей раз українське питання було розрішене позитивно і, як відомо, наш Академічний Комітет з прийняттям до співпраці нарівні з іншими національними комісіями для інтелектуальної кооперації, що утворені тепер майже усіма культурними народами світу.

Випадково чи ні, але в обидва рази обороняв українську справу той же самий представник, як і зараз обстоює її при Раді Ліги Націй. Як пощастить йому в третій раз — покаже майбутнє. Справа сучасна, як не важлива вона для кожного свідомого українця, по суті з'являється дрібною справою. Здавалося б, що жадних заперечень на такі скромні жадання навіть і бути не може. Але з цією малою справою в'яжеться справа завелика — справа українська взагалі. Отже ще тяжко сказати, чи зважиться під цю пору вирішити навіть дрібну українську справу сучасний всесвітній синедріон. Бо ці мудрі люди хоч і бачуть, що обійти нашої справи в майбутньому не можливо, хоч де-хто з них і симпатизує нам, все ж вони воліли б одсунути десь на далі це питання, яке не може не викликати великих пертурбацій, коли не в світовій, то в європейській політиці.

Тим часом загально біженська справа переживала гостру кризу: де-які

делегатії і спеціально англійська, голос якої має особливу вагу в Женеві, висловлювали думку, що еміграція є річчю ненормальною і що емігранти кінцем кінцем мусять або повертатися до-дому, або натуралізуватися. Через це робився і такий висновок: Ліга Націй мусить ліквідувати своє опікування над біженцями.

Однак на оборону еміграції виступив д-р Нансен високий комісар Ліги Націй по справах еміграції. В результаті його думка перемогла, але відношення до справ еміграції в Лізі Націй не є певне і на сучасне опікування задивляються там, як на щось тимчасове.

Це не заважає комісаріату і особливо його річевій силі майору Джонсону, продовжувати конкретну свою працю, яка без огляду на принципове розршення справи української еміграції, безперечно є корисною і для українців.

De Miremont.

3 міжнароднього життя.

У Китаю. — В Іспанії. — В Італії. — Політичний курьоз.

В той час, як СССР став на ґрунт привілеїв для чужого капіталу та для його представників, встановлюючи в такий спосіб систему так званих нерівних договорів, цікаво придивитися, як стоїть справа з такими договорами в країні, де вони існували майже століття, а саме в Китаю.

Як відомо, після того, як націоналістичні війська південного Китаю захопили Пекін та затвердилися там, нанкінський уряд став фактично представником, коли не цілого Китаю, то такої переважної його частини, що цілком справедливо вважає себе урядом об'єднаної великої китайської республіки. Таким вважають його й великі держави, хоч офіційно про це і не було мови. Та мабуть в цій офіційності й не буде потреби, бо всі дипломатичні представники попереднього пекінського уряду, признавши новий національний уряд, залишилися на своїх посадах, і держави з тим не сперечалися.

Закордонна політика нового загально-китайського уряду відома. Уся вона зараз переходить біля одного центра, — біля так званих нерівних, односторонніх договорів, що обмежували Китай в його суверенних правах, надаючи йому характер напів-колоніальної країни. Нанкінський уряд формулює її в таких виразах:

Китай змагається, — не на словах, а на ділі, — до досягнення абсолютної незалежності та становища цілковитої рівності з чужими націями. Справжніми приятелями вважатиме він лише ті держави, що поставляться до нього, як рівний до рівного, та шануватимуть його суверенні права. Ціле століття Китай був на становищу нижчого з причини односторонніх договорів, накиннутих йому в наслідок його поразок та його невідомости. Сучасна китайська боротьба не має іншої мети, як повернути китайцям право на їх волю у власній країні. Права та інтереси чужинців будуть і надалі визнані й шановані національним урядом. Не будуть прийняті до уваги лише ті інтереси, що мають характер привілеїв та які було набуто за час режиму екстериторіальності чужинців, зачинаючи з 1841 року. Ці інтереси Китай не визнаватиме, бо вважає їх протирічними його суверенним правам.

Нанкінський уряд вважає, що односторонні договори викликають не тільки незадоволення китайського населення, бо відчуваються ним, як національна образа. Вони спричиняються до зменшення можливої співпраці китайців з чужинцями, обмежують поле прикладення чужого капі-

талу в країні, а до того невідгодні й самим чужинцям. Невідгодні, навіть, у міжнародньому маштабі.

Бо сучасна система нерівних договорів стала джерелом невідгодного тертя та інтриг між тими державами, що мають од того прибуток. Тому договори ці треба вважати сталою загрозою для миру на далекому азійському Сході.

Найбільш заінтересованими в Китаю завжди були і єсть три великі держави: Японія, Сполучені Штати Північної Америки та Англія. Усі вони встигли уже виявити своє відношення до цієї справи.

Рішуче невідгодне становище, принаймні, на початку, зайняла була Японія. Японський міністр закордонних справ дав знати нанкінському уряду, що Японія не потерпить, аби японсько-китайські договори було анульовано без японської згоди, і закінчив загрозою встановити в Манджурії справжній японський протекторат, коли тільки південні війська схочуть опанувати цю провінцію.

Инакше поставилися Сполучені Штати. Американська відповідь на китайські домагання була ласкавою та приятельською:

Ми не хочемо вмішуватися до китайських внутрішніх справ, — говориться в ноті Келлога. Ми вимагаємо од Китаю лише те, чого бажаємо собі од усіх приятельських націй, а саме: достойної охорони американських громадян, їх майна та їх прав. Сполучені Штати охоче готові розпочати негайно пересправи з метою скласти нові договори, в яких принцип взаємної волі буде визнано з обох сторін. —

Що-до Англії, то після короткого роздуму вона стала по боці Сполучених Штатів, зробивши заяву про готовність переглянути нерівні договори.

Для нанкінського уряду це було великим успіхом, що зараз же дав свої наслідки. Франція, Італія та інші європейські держави, інтереси яких в Китаю значно менші за англійські, американські чи японські, пристали також до англо-американської думки, а за ними змінила свою різку позицію й Японія. Зараз можна сказати, що період нерівних договорів скінчений для Китаю.

Сила національного руху та ідея незалежної державности порвала пута нерівних договорів, і Китай на наших очах перетворюється з півколоніальною країною в державу, рівну іншим. Комуністичні ідеї Москви повели її по дорозі прямо протилежній — до стану країни колоніальної.

* *
*

Іспанський диктатор ген. Прімо де Рівера святкував минулого місяця п'ятиліття існування в країні свого режиму. Коли диктатуру було встановлено, народ був запевнений згори, що цей режим має існувати лише три місяці. Тепер з промови Прімо де Рівера можна зробити висновок, що диктатура зостанеться принаймні ще на нових п'ять літ, коли не трапиться в країні чогось особливого. Апетит зростає з їдою, як говорить французьке прислів'я.

З приводу п'ятиліття режиму по цілій Іспанії було організовано патріотичні маніфестації на честь ген. Прімо де Рівера. «Journal de Genève» подає деякі риси закулісної сторони цих маніфестацій: Маніфестанти, говорить барселонський кореспондент газети, були мовчазні і трималися з резервою. Учась приймали мійські та провінційальні урядовці різних рангів, учителі, поштовики, телеграфисти, кондуктори то-що, — все люде призначені урядом або цілковито залежні од нього. З ними разом маніфестували численні делегації «Патріотичного Союзу», — опори диктатури в країні.

При цій нагоді кореспондент Женевської газети оповідає, як вербуються члени цього «Союзу». Поліцейський приходить до селянина, дає йому квиток на одну зетету та пояснює, що він призначений членом «Союзу». Той, хто погоджується, дістає певні адміністративні авантажі; хто

ні — має неприємності. Картина цілком подібна до практики лихої пам'яті «Союзу Русскаго Народу». Тільки в нас брали пів-карбованця, авантажу не давали, а лише приобіцували словесно так звану «польську десятину».

З тих причин тяжко надавати якесь серйозне значіння патріотичним маніфестаціям на честь диктатора. І то тим більше, що одночасно на ці ж дні припало відкриття чергової революційної змови, для ліквідації якої треба було заарештувати не одну тисячу людей в цілій Іспанії.

Революційну змову ліквідовано, святкування відбулося, але незадоволення в країні залишилося. Особливо виявилось це незадоволення у двох протилежних іспанських провінціях: багатій індустріальній Каталонії з Барселеною на чолі та серед бідних хліборобів басків. Щоб заспокоїти каталонців та притягнути їх на свій бік, диктатор урочисто заявив про зміну державної митної політики: од більш-менш вільного торгу до повного протекціонізму. З бідними басками він обійшовся інакше: анулював їхні стародавні *fueros* (волі) та образив їх національне почуття.

«*Journal de Genève*» подає таку сцену: на банкеті, організованому басками в Толози на честь диктатора, мійський оркестр заграє старовинного гімна басків *Guernivako Arbola*, пісню про священне *Дерево Герніки*, під вїттям якого сходилися баски присягати боронити волю батьківщини. Усі присутні встали, слухаючи гімн з побожністю; сидіти zostався один *Прімо де Рівера*. Це сидіння диктатора зробило дуже прикре вражіння, яке лише посилюлося од того, як він пояснив його. — Не мусить бути іншого гімну, крім єдиного національного іспанського гімну. Пісня про *Дерево Герніки* належить минувшині і має лише історичну цінну, бо вона давно уже здана до архиву.

Іспанський диктатор забув, чи не знає того факту, що національні гімни «здані до архиву», дуже часто воскресають з новою силою до життя. І дуже походить на те, що «*Дерево Герніки*» ще не раз нагадає йому про себе, бо національні образи не прощаються.

* *
*

На останній сесії Великої Ради італійських фашистів Рада прийняла проект постанови про перетворення цього, досі чисто партійного органу, в державну установу.

Згідно проекту Велика Рада фашистів має стати вищим державним органом, завданням якого стає координація цілої державної чинності. До компенсації Великої Ради має належати: розглядати списки парламентських депутатів, подавати свою думку по всіх питаннях вищої державної політики, як порядок наслідування трону, прерогативи короля, сената й палати депутатів, функцій голови уряду, відношення між державою та церквою, міжнародні договори то-що. Велика Рада головою має голову уряду, а членами: голів сенату й палати, міністрів, державних секретарів, секретаря партії, його помішників та всіх бувших фашистських секретарів, голів професіональних союзів промислових, робітничих та сільсько-господарських і т. и.

Члени Великої Ради користуються недоторканністю і не можуть бути арештованими чи поставленими перед судом без дозволу Ради. Посада члена Ради не оплачується. Проект має бути внесений до парламенту для затвердження, що без сумніву й станеться.

Утворенням нової установи замкнеться остаточно коло фашизації всіх державних інституцій італійського королівства.

* *
*

Італійська *Tribuna*, розважаючи питання про приєднання держав до Паризького пакту, вказує на дивне становище, в якому опинився Туніс після великої війни. Туніс, пише газета, в 1914 році виголосив Німеччині війну, але його підпису на Версальському мирному договорі немає, бо на конференції не було туніського представника. Про нього просто забули,

забув і туніський уряд. Таким чином, Туніс не може ставити свого підпису під Паризьким пактом, бо офіційно він і зараз ще в стані війни з Німеччиною.

Такого роду політичний курьоз не перший в дипломатичній історії Європи. Як здається, республіка Сан-Маріно було в такому самому стані на протязі майже 50 літ з часів франко-прусської війни.

Observer.

«Шкодлики і саботажники».

Оцінюючи значіння т. зв. «шахтинського процесу», що не так давно закінчився в Москві засудженням більше як 40 чол. на різні кари, з цього числа 5 чол. розстріляно, — ми вже мали нагоду зазначити, що процес виявив глибоку психологічну розколіну, яка сталася в наслідок відсутності віри в силу і довготривалість большевицького режиму в одних групах населення та втрати такої віри в тих групах, які її спочатку мали.

Психологічна порука в свою чергу викликала багацько явищ чисто негативного для большевицького режиму характеру, які большевики кваліфікують, як саботаж, економічний шпіонаж, контрреволюцію і т. и. Що ці явища розповсюджені скрізь та прийняли форми хронічної недуги комуністичного режиму, це можна бачити з безлічі фактів буденного життя на всіх просторах совітського царства. Ось приклади, взяті з двох лише чисел «Комуніста», органу ЦК КПБУ за 7 і 8 липня с. р.

Видавництво «Радянський Селянин», проіснувавши всього три роки, встигло «з'їсти» увесь свій основний капітал — 250.000 карб. Працювало без жадного контролю й керовництва. Штат видавництва роздутий: видавши торік книжок на 174.000 карб., видавництво мало 130.000 адміністративних видатків. Те, що видано, складає майже виключно макулатуру: керовники т-ва самі писали нікому непотрібні книги, самі редагували й видавали, а книжки лишилися непродані. «Для селянського ринку були випущені книжки на 30 і більше друкованих аркушів, вартістю 3-4 карб.» «Яскравим доказом виключної негосподарности (sic!) є видання «помилково» застарілого тексту земельного кодексу — 5.000 примірників за 7.000 карб.» («Комуніст» з 7 липня с. р.). Чистий саботаж!

«Що-року, коли складається програму заводу ім. Жовтневої революції в Луганському, південмаштрест... наказує спочатку зробити 60 паровозів серії С5, Ю-ОВ і т. д. Заводуправа приймає до виконання наказ, виписує матеріяли, підготовляє відповідну робочу силу... Через де-який час надходить інша директива: «програму змінити, робіть 55 паров. серії С5, 10 — ОВ і 35 інших». Починається все спочатку. Цього року відомості на матеріяли склалися вже тричі, коштували одні ці відомості більше, як 5.000 карб...» («Комуніст», 8 липня).

«На великій території заводу ім. Петровського й Леніна у Дніпропетровському валяється багато залізолому, чавуну й сталі, рівно ж і в печах так що заважає, навіть, робити». Коли б зібрати весь цей металовий лом, то «ми мали б десятки тисяч пудів металу, в якому ще й досі відчуваємо велику потребу» (там же).

— «На заводі імені Марті в Миколаїві спостерігається злочинне ставлення до виробничого майна. Замовлюють устаткування, а тільки воно надходить, його вже продають рудметалторгові, як непотрібний мотлох. Продають й таке майно, яке кочне потрібне заводі» (там же).

— «Харківському електротехнічному заводі постачають верстати, зовсім непридатні до роботи, а коштують вони 20.000 карб.» (там же).

— «Почули на ст. Миколаїв, що провадиться перевірка скорочення

адміністративно-господарських витрат. Почули й раптом звільнили 13 стрілочників. 200 стрілок лишилося без догляду. Врешті довелося прийняти назад спочатку 5, потім ще 4 стрілочника. Доведеться, очевидно, прийняти і решту звільнених. Витрати ж на звільнення та прийом становлять чи-малу суму»... (там же).

— «Експедиція Харківського заводу «Серп і Молот» працює дуже кепсько. Часто-густо трапляються випадки, коли машини надсилаються не туди, куди треба, повертають їх назад, потім знов надсилають» (там же).

— «Сумський машинобудівельний завод замовив у Київського заводу «Ленінська кузня» колектор. «Ленінська кузня» робила колектора дуже довго, нарешті вияснилося, що він до роботи не придатний» (там же).

— «З Кам'яногірської цукроварні (Вінницька округа) відправили цукор на залізницю. В дорозі почався великий дощ і цілих 5 вагонів цукру підмокло. Адміністрація заводу виправдувалася тим, що «тут вини нічіїї нема, а була чисто стихійна причина. На цукроварні метеорологічної станції немає, а тому передбачити зливу не можна» (там же).

У всіх цих випадків маємо ознаки справжнього саботажу, саботажу безглуздового, безцільного, який не можна собі пояснити нічим іншим, крім якихось психологічних причин. Ці причини — ми тепер знаємо: їх — це відсутність віри в майбутнє, відсутність навіть звичайної середньої для кожного нормального працівника дбайливості, не кажучи вже про господарчий хист, ініціативу і т. и., які при нормальних обставинах економічного життя, навіть при царському режимі, виявляли працівники вільно й без примусу.

А. Я.

Сільсько-господарська комуна

(Замість фельстона).

Між селами Речицями і Новостаробудами Шепелицького району на Київщині лежить колективне господарство, колишній маєток пана Стратмана, того самого Стратмана, що в революцію так гармонійно поєднав прізвище із своїм становищем і поїхав обмиватися десь до Сени, а може й Висли, дав гостинний притулок кільком «хоробрим». При чому «хоробрим» навмисне беремо в лапки, бо є хоробрі й «хоробрі». Ці, що отаборилися в колишньому маєткові Стратмана і прибрали собі назву колектив «Непобедимий», є хоробрі другого гатунку і про їхню хоробрість ми тепер розповідаємо.

Колективові «Непобедимий» нині четвертий рік. Взагалі так він ще немовля, а як на наші часи шаленого темпу будівництва, — мусів би мати всі ознаки господарства сталого і досвідченого.

Але «мусів» — це ще нічого не значить.

За чотири роки колектив «Непобедимий», а по нашому — «Непереможний» перемагали щось із десяток родин і, не перемігши, тікали з колективу так шпарко, що в колективі лишалося все аждо індивідуальної білизни включно...

Лишилося в колективі 5 родин. При чому цей склад, кажуть, теж міняється вдвічі більше, ніж пори року. Головують у колективі два Повари. Два брати і два такі урвиголови, що дійсно перемогти їх важко. Сидять собі на 115 десятинах колективної землі, повростали, як пеньки...

Прийшла до колективу родина Авраменків. Принесла паровицю волів, корову, вівці, свині, кури... Принесла вісім робітних рук і три комсомольські голови.

Зараз один Повар:

— Воли продати.

Другий Повар:

— Коня купити.

«Проголасували», ухвалили і виконали: воли продали за 200 карб., коня купили за... 50 карб. і пропили 150 карбованців.

Після волів взялися за корову — зарізали, за вівці — порізали, за свині — покололи... А коли не стало чого різати й колоти, ноги від Авраменкових майна лишилося буквально різки (корову ж із'їли) та ніжки (курей же поїли), Повари Авраменків вижили... Спочатку втекла з колективу стара Авраменкова, а слідом за нею й сини комсомольці.

Попросився був до колективу селянин.

— Що маєш? — спитали брати Повари.

— Корівку там, теличку...

Зараз один Повар:

— Корівку зарізати.

Другий Повар:

— Теличку зарізати.

Принцип у Поварів хитрий:

Прийшов ти до колективу, приніс таке-сяке майно, — пропити його...

А п'ють Повари, треба сказати, не аби як. Пропивають не тільки колективне майно, а й державні кредити. Одержали вони 1000 карбованців на збудовання повіток. За ці гроші можна було б збудувати он які будівлі, — лісу на місці вистачає, робочі руки свої, — так ні ж!

Повари хочуть жити, як колись пан Стратман. Так то ж пан був! Пана Стратмана привчали смоктати дурничку. А Повари й собі, — найняли до повіток робітників, заплатили щось із 30 карбованців, а самі походжають подвір'ям, посвистуючи.

Решту кредиту проїдають, пропивають і скоро із 1000 карбованців державної допомоги лишилося шпик.

Знову справа з хлібом. Свій хліб — сяк так зібрали були чужими руками, пром'яняли на самогон (бо не зручно ж якось у колективі ще й самогон курити), а тепер прикупляють.

Ось так хазяїнують Повари вже чотири роки. Назвались «Непобедимым» і виправдують назву, можна сказати, сумлінно. Ще й досі не знайшлося такого відважного, щоб переміг Поварів. А треба перемогти, бо чому, чому, а справі колективізації в цілому Шепелицькому районі кришка буде. Повари подають «приклад» за який буде вдячний хіба пан Стратман... («Комуніст», ч. 178).

З преси.

Свого часу ми присвятили певну увагу друкованій в «Ділі» статті С. Шелухина під заголовком «Проти інтервенції» та з підзаголовком «Голос і пересторога». Жорстоку, але справедливу характеристику цього твору дає «Табор», орган борців за українську державність (вийшло і окремою брошюрою) в статті п. Віктора Андрієвського під заголовком «Проти провокації»:

«Ціла його (С. Шелухина) пересторога набірає характеру баламуцтва, демагогії й провокації тай іще гірше: — свідомої чи несвідомої служби нашому ворогові — московським большевикам. Бо ліпшої зброї проти ненависної їм «Петлюровщини», як «пересторога» проф. С. Шелухина, певно й не снилося ніколи знайти теперішнім володарям України. Отся «пересторога» стане їм найкращим агітаційним средством для загуманювання і так уже досить затуманених їхнею брехнею голів їх нещасних підданців, а наших братів, котрих долею проф. С. Шелухин так опікується!

Чи тож у такий спосіб думає «старий віком українець» здійснити свої гасла: «За права й вольності! За свободу!...» Не знаю, як фахові правники звикли кваліфікувати такі вчинки, коли син якогось народу під час його боротьби з напасником робить прислугу його ворогові? А після звичайної обивательської термінології такого рода вчинки звуться «зрадою».

«Фахові правники» вряд чи знайдуть якусь іншу «термінологію» для кваліфікації виступу С. Шелухина.

* *
*

Дуже цікава стаття п. Н. Літинського уміщено в ч. 262 «Glos'y Prawdy» під заголовком «З української літературної ниви». Правда, тема ще не вичерпана уся, як каже автор, але де-які спостереження і висновки автора варті уваги.

Розбираючи значіння Києва і Львова, як двох центрів культурного життя України, автор вважає, що

«За Києвом говорить все. Там є Академія Наук, там є українські школи, од найнижчих до найвищих, там є газети, місяшники, державні видавництва, що платять гонорар по 40 доларів за аркуш, а у Львові є біда. Цензура існує і тут, і там, але у Львові, можна сказати, більше, ніж в Києві. У Львові не треба удавати себе лояльним, не потрібно бути літературним фарисеем. І трудніше із львівськими видавництвами спіткатися у Києві, ніж в київськими у Львові. Львів стоїть на власних ногах, Київ підпірають большевики. В Києві українська література є урядова, у Львові — народня. І в тому лежить сила цієї останньої. Хоч бідна, хоч ні з відки не має підтримки, хоч на неї зо всіх боків громи б'ють, але виростає вона із землі, а не з «капігалу» Маркса, з почуття, а не з маніфесту Леніна, із серця, а не з пропаганди. Кольор її блакитньо-жовтий, а не червоний, як кров, і як заграва пожежи. Українські письменники з большеві лають своїх товаришів із Львова за брак енергії, моторности, за їхню аполітичність, консерватизм і тому подібні гріхи проти большевицької доктрини, але забувають вони про те, що їхня активність, політична діяльність, «ідеовість», їхня войовничість під протекцією Москви і під крилами червоного жандарма, нікому заімпонувати не може. Література знає одну тільки мову, мову ширости і поки з обох сторін кордону тою мовою не почнуть говорити, то порозумітися не зможуть».

Питання це дуже важливе для майбутнього життя України, і до цієї теми ми будемо вертатися не раз.

Книгарня „ТРИЗУБ“

випустила з друку портрети Т. ШЕВЧЕНКА розм. 22-17 см.
На доброму папері, темного і світлого кольорів. Ціна за штуку
тих і других — Фр. 1.25.

Громадам і комісіонерам звичайна знижка.

Хроніка.

3 Великої України

— В Українській Академії Наук. Етнографічні матеріали про чумаків. Етнографічна комісія ВУАН одержала від С. М. Терещенкової докладний опис екскурсії до чумацького села на Шевченківщині, де цілком збереглися звичаї й побут чумаків. С. М. Терещенковій пошастило зібрати силу чумацьких лязок, пісень, приказок і зробити цікаві малюнки з чумацького побуту. Старі чумакі, що серед них С. М. Терещенкова збрала свій матеріал, поставилися до цієї справи надзвичайно прихильно й просили пересказати Українській Академії Наук подяку за те, що вона збирає матеріали про чумаків. («Пр. Пр.», ч. 221 з 22. IX).

— «Цар Максиміліян». Етнографічна комісія одержала від Якова Риженка (Полтава) запис народньої різдвяної драми «Цар Максиміліян», яку ще недавно грали що-Різдва в Опішному. Цю драму грали на Полтавщині близько 100 літ, поім за часів війни припинили грати й знову почали вже тепер. («Пр. Пр.», ч. 221 з 22. IX).

— Археологічні дослідження на Дніпрі. — Професор Яворницький — керівник археологічних досліджень на Дніпрі, про хід розкопок, знайдених на Дніпрі стоянок неолітичної доби та пам'ятників пізніших віків, повідомив, що його експедиція поспівала своїм завданням старанно вивчити обидва береги, острови та пороги Дніпра на всьому протязі

від Дніпропетровського до «Дніпрецьстану».

Роботи, розпочаті 1928 р., триватимуть ще коло 3-х років. Поки зроблено загальний обслід геригорії, що її вивчається. Розкопки зроблено в районі Кічкаса і нині закінчується біля Вільного порогу, за 12 кілмтр. вище Кічкаса.

На сьогодні закінчено дослідження пам'яток матеріальної культури в Кічкасі та по його околицях. На території самого біудвиництва у Кічкасі досліджено пам'ятки неолітичної доби, — кам'яне спорудження в балці Сагайдачній та стацію на скелі «Дурна». Розкопано та досліджено могили й землянки по обох берегах Дніпра та кам'яне спорудження типу, так званих лабиринтів на острові Хортиці.

Експедиції удалося знайти силу дрібних пам'яток найдавніших епох. Особливо багато знайдено кам'яних і бронзових пам'яток скіто-сарматської доби. Речі перевезено до Дніпропетровського, де взимку буде влаштовано спеціальну виставу.

Археологічні розкопки дають змогу значно поповнити історичні відомості про південь України, зокрема про територію «Дніпрецьстану». Знайдені в Кічкасі пам'ятки свідчать, що тут проходили десятки найрізноманітніших народів, зокрема тюркських. Про перебування тюркських народів у давню минувшину на теперішній території «Дніпрецьстану» свідчить і сама назва Кічкаса — по тюркському «кечке» влзначає переправа, відома ця назва з IX-ого сторіччя нашої ери.

Експедиції удалося майже цілком дослідити дуже цікавий мо-

гильник «№ 2», під Гадючою Балкою на правому березі Дніпра. Цей могильник є видатною пам'яткою давнього минулого. Вивчення його дало дані визначити, що цей могильник скітосарматський.

Закінчивши роботи в Кічкасі, експедиція переїхала перший низовий поріг Гадючий. Недалеко цього порогу, на лівому березі Дніпра, на Дурній скелі знайдено неолітичну стацію. Ще більшу стацію знайдено на правому березі, де попередні розкопки дали багато речей — різні вироби з каменю, посуд то-що. На лівому березі Дніпра знайдено тюркські поховання. Підчас обслідування місцевості в селі Привільному знайдено фрагменти, посуду, типа кераміки пам'ятки II-IV сторіччя нашої ери.

Розриті могили, знайдені речі — посуд, колчан із стрілами, монети, саркофаги, зброя, речі домашнього вжитку та інші, — фотографовано. З фотографій буде складено альбом. («Комуніст», ч. 218, 219, 220 з 19, 20, 21 вересня с. р.).

— Розкопки в Ольвії цього року дали виключні наслідки. Знайдено нову широку вулицю з пішоходами та багатьма рештками архітектурних споруджень, що відносяться до VI-I віку до нашої ери. Знайдено досі невідомий квартал елітського періоду з рештками будівель.

Загалом експедиція збрала 6.000 речей великої археологічної цінності, серед них посуд, речі релігійного змісту, монети, фрагменти то-що.

В розкопках брали участь 40 археологів Одеси. («Комуніст», ч. 220 з 21. IX).

— Музей Т. Шевченка у Київі з цього року буде займати увесь будинок, де колись жив Т. Шевченко. Утримуватися музей буде мійською радою з окружним виконавчим комітетом («Пр. Пр.» ч. 219 з 20. IX).

— Всеукраїнський Історичний музей придбав кілька дуже цінних експонатів. Серед них: Боровиковський —

«Портрет Невідомого», дві Шевченкові роботи олівцем, 4 роботи Врубеля олівцем і аквареллю й кілька цікавих зразків народного мистецтва. («Пр. Пр.» ч. 221 з 22. IX).

— Державний театр ім. Шевченка за ухвалою «Наркомосвіти» має грати в наступному сезоні в Дніпропетровському та його околицях. Вистави театр почне першими днями жовтня. Нині готуються до постанови дві п'єси: «Яблуневий полон» — ставить режисер Ровинський та «Інженер Мерц» — Нікуліна, в перекладі на українську мову, ставить реж. Буторін. До репертуару, крім того, внесено такі п'єси: «Над» і «Великий секрет» — Винниченка, «Спокура» — Тюриня, «Енеїда» — Котляревського, «Секретар Пухтреста» — Ясного та з старих п'єс — «Розлом», «Іржа», «Комуна з степах». («Комуніст», ч. 218 з 19. IX).

— Колишній російський археологічний інститут в Царьгороді нині з усім майном турецька влада передає ССРСР. Цей інститут вивчав переважно візантійське мистецтво та археологію, тісно зв'язані з культурою України велико-князівського періоду. («Комуніст», ч. 220 з 21. IX).

— Впорядження могили Марка Вовчка. — «Україна» надіслала до «Наркомосвіти» Кабардино-Балкарського Автономного краю 150 карб. на впорядження могили Марка Вовчка («Пр. Пр.» ч. 219 з 20. IX).

— Як проходить місячник ліквідації неписьменности. — Центральна комісія в справі ліквідації неписьменности обслідувала Сталінську й Маріупільську округи. Обслідування виявив не тільки мляве розгортання ліквідації неписьменности, а навіть недбайливе ставлення до цієї справи місцевих організацій. У Сталіному, наприклад, кампанія почалася тільки 15 вересня.

Ще гірше в Маріупільській округі, де ухвалено було розпочати кампанію з 1 вересня й до цього

часу майже нічого не зроблено. У Маріупільському порті до 13 вересня комісії ще не було організовано й нічого не зроблено. («Комуніст», ч. 220 з 21. IX).

— «Союзний» уряд «допомагає» неврожайним районам України. — Щоб забезпечити селян неврожайних районів насінням, прохарчуваги людність і худобу та «відстрочити платіжі на кредити» — «союзний» уряд асигнував 31.200.000 карб. Сюди увійшло 10.500.000 карб. приділених на організацію харчування людности, як «безповоротна» позика — Скільки ввійшло в суму 31.200.000 отого «відстрочити платіжі на кредити» не сказано й взагалі не зрозуміло, чому цей вид допомоги врахований в цю суму. Напевно для того, щоб була більш солідна сума допомоги. Ці відстрочені платіжі, правда, не вимагаються зараз, але ж вони й не даються тепер, а взяті значно раніше, без зв'язку з неврожаєм, очевидно.

Загальна потреба в хлібі в неврожайних округах виносить 5.650.000 пудів. На це треба грошей значно більше, ніж виносить союзна допомога й визнано, що з українського бюджету ще треба додати 10.000.000 карб. і з коштів громадських організацій взяти на ту ж ціль 6.000.000 карб. («Пр. Пр.», ч. 219 з 20. IX).

— Советизація адвокатури. — Рада нар. комісарів доручила «Наркомюстиції» України перевести загальну перевірку особистого складу колеції адвокатів, використавши при тому право відводити тих оборонців що «не виправдували себе, як робітники советської адвокатури». Рекомендується разом з тим притягати до адвокатської роботи молодих робітників, що покінчали советські школи і опрацювати таксу оплати праці оборонців. Визнано також за доцільне, як спробу, утворити по де-яких округах колективні кабінети оборонців («Пр. Пр.», ч. 220 з 21. IX).

— За відомостями центральної комісії увічненн-

ня пам'яті Коцюбинського, збір коштів на спорудження у Вінниці пам'ятника письменникові, проходить зле. Багато організацій, в тому числі «окрвиконком» ще не розгорнули належної роботи, не зважаючи на свою неодноразову обіцянку допомогти зборіві коштів на пам'ятник. По де-яких округах запізнилися з організацією місцевих комісій увічнення пам'яті Коцюбинського. Навіть харківський «окрвиконком» таку комісію утворив олише кілька днів тому. («Комуніст», ч. 218 з 19. IX).

— Курси пропагандистів-антирелігійників відкрито в Проскуріві на 50 чоловік для роботи по селах («Пр. Пр.», ч. 220 з 21. IX).

— Перейменування міста. — Президія ВУЦВК перейменувала м. Єнакію на Риково, а район на Риківський («Комуніст», ч. 219 з 20. IX).

— Советські робітничі комітети. — Працюють вони «надто повільно». Члени президії «відриваються від робітництва». В де-яких районах робітничих комітетах голову комітету робітники ніколи навіть не бачили. Жартуючи, робітники говорять: «Покажіть нам голову хоч за гроші» («Комуніст», ч. 220 з 21. IX).

— Як цікавляться робітники комуністичними зборами. — Між робітниками упала «профдисципліна», як пише «Комуніст». Напр., в Дніпропетровських паровозних майстернях, не встигне загустити гудок, як робітник замість того, щоб іти на збори, спішить скоріше до дому («Комуніст», ч. 220 з 21. IX).

— Селянський терор. — У селі Ясиновому Любашівського району вбито «селькора» газети «Селянська Правда» Антона Говоруна («Комуніст», ч. 219 з 20. IX).

— Забито комсомолку активістку місцевими селянами в селі Осниках Черняхівського району. («Пр. Пр.», ч. 220 з 21. IX).

— Українізація. — Окружна комісія по українізації в Харкові обслідувала низку установ та «наркоматів». Обслід виявив, що справа українізації по деяких установах посувається надзвичайно повільно.

В «Держторзі», напр., з 350 службовців лише 79 мають першу категорію. Є багато службовців, що одержали третю категорію ще 1926 р. і на цьому заспокоїлись. 97 службовців ще зовсім не склали іспитів і лише після обсліду записались на «держкурси». Адміністрація ставить до справи українізації формально й не мала змоги дати комісії певних даних про хід українізації. В ЦСУ низка відповідальних робітників ще й досі мають третю категорію й не підвищили своїх знань.

Комісія вирішила вжити суворих заходів до всіх тих службовців, хто й досі недбайливо або вороже ставиться до вивчення української мови. В «Держторзі» вирішено звільнити з посади двох інструкторів. Кільком службовцям запропоновано скласти іспити до 25 жовтня, інакше їх теж звільнять... Голів «Держторгу» тов. Берліну запропоновано протягом 6 місяців вивчити мову. Адміністрації «Держторгу» висловлено догану за неуважне ставлення до справи українізації й за невиконання постанов в цій галузі.

В ЦСУ звільнено «заввідділу», зав. підвідділу, й інструктора. Багатьом службовцям ЦСУ теж запропоновано скласти іспит до 25 жовтня. Прарління Донвугілля запропоновано видавати українською мовою журнали «Железо и угль» та «Вестник Донугля».

Надалі вирішено взагалі вживати репресивних заходів до тих спеціалістів і службовців, що ухилятимуться від вивчення мови. Керівники установ повинні найближчим же часом утворити урядові комісії українізації й посилити справу українізації апарату своїх установ. («Комуніст», ч. 220 з 21. IX).

— Реєстрацію лекторів української мови та українознавства в цілях їх доцільнішого використання провадить пресередницьке бюро праці робітників освіти («Пр. Пр.», ч. 219 з 20. IX).

— Жидівський театр у Києві. — Київська «Окрплітосвіта» почала організовувати в Києві жидівський театр. На режисера театру призначено З. Віна. При театрі засновано тимчасову Художню Раду. З 20-го вересня почали приймати заяви від артистів, що бажають працювати в театрі. («Пр. Пр.», ч. 220 з 21. IX).

— Премія імені Менделєва Мойхер Сфоріма ухвалила запровадити «Укрсловнаука» за найкращий художній твір жидівською мовою. («Пр. Пр.», ч. 220 з 21. IX).

— Савітські «фінінспектори». — В Луганському суді має відбутися суд над цілою групою савітських фінансових інспекторів (22 чоловіка), які допомагали торговцям у затаєнні їх товаросбігу, чим причинили збитків на 160.000 карб. («Пр. Пр.», ч. 221 з 22. IX).

— Крадіжки заводського майна. — Серед робітників в Дніпропетровському викрито багато таких, що займалися систематично крадіжками заводського майна, особливо кольорових металів та струменту. («Комуніст», ч. 219 з 20. IX).

— Епідемія шарлатани, дифтериту й тифу в Харькові все зростає. В серпні було зареєстровано 145 захворювань на шарлатану й 30 на дифтерит. За перші два тижні вересня зареєстровано 96 захворювань на шарлатану, 29 на дифтерит і 54 на тиф. («Комуніст», ч. 218 з 19. IX).

— Пошесть ящура на Дніпропетровщині останніми часами так поширилася, що становище в деяких районах визнає за загрозове («Комуніст», ч. 220 з 21. IX).

На українських землях.

На Волині, Холмщині, Підляшчю та Поліссі.

— Закриття православних парафій на Волині. — Міністерство ісповідань домагається закриття на Волині 192 православних парафій. Православна митрополія згоджується на закриття 43 парафій, а то лише на тих умовах, щоби в них лишалися так звані «приватні» священники, себ-то такі, що не мають права запису актів горожанського стану. Крім того митрополія обстоює, щоби за такими парафіями була би збережена церковна земля («За Свободу», ч. 211).

В Галичині.

— Сокільське свято в Станіславові. — В першій половині вересня в Станіславові відбулося величезне сокільське свято, в яким взяли участь сокільські гнізда з цілого шерегу сел та містечок. Свято почалося урочистою службою Божою, а по ній після короткої проповіді музика заграла «Боже Великий Єдиний». Потім відбулися вправи, за численної присутності міщанства, робітництва та селянства. Свято блискуче показало організовані українські сили («Діло», ч. 206).

— Поширення організації «Лугу». — Незважаючи на переслідування та всякого роду причіпки, організації «Лугу» чим далі, тим більше поширюється, захоплюючи все нові й нові села. Звичайно, при цих культурно-гімнастичних товариствах існують огнені сторожі, що при пожежі стають до оборони селянського майна. Ні одне культурно-національне свято не відбувається без участі «Лугів». («Укр. Голос», ч. 38).

— Гість з Закарпатської України. — До Львова

приїхав голова т-ва «Просвіта» в Ужгороді, адвокат і громадський діяч д-р Юлій Брашайко. Милого гостя вітали представники українського політичного, культурного й економічного світа. Д-р Брашайко задержиться в Львові кілька днів, щоби всебічно познайомитися з життям Галичини («Новий Час», ч. 116).

На Буговині та Бесарабії

— Закриття української газети. — Міністерство внутрішніх справ заборонило даліше видавання українського часопису «Боротьба», що виходив в Чернівцях («Канад. Фармер», ч. 36).

— Голод в Бесарабії. — Бесарабські газети доносять, що в південно-східній частині Бесарабії панує голод, бо морози, які панували на весні, та бурі знищили хліб і кукурудзу. Селяне не мають чим годувати худобу і продають її задармо («Канад. Фармер» ч. 36).

На Закарпатті.

— Новий депутат. — Замісць Гагатка (відомого українського ренеґата з Галичини, що протягом десяти років працював для поширення москвофільського руху на Закарпатті), який зрікся посольського мандату до правського Сейму, його має заступити Кирило Прокоп. При його участі перше народке зібрання в Мармарош-Сигет проголосило приєднання Закарпаття до України. Він вже був членом п'ятичленної делегації, яка була в 1919 році післяна до Київа, після народніх зборів у Хусті («Русскя Земля», ч. 34).

Газетні звістки.

— Боротьба з укр. сепаратистами. — До закордонної московської преси доносять з Харькова, що комуністичні партійні організації перевели розслідування сепаратистичних тенденцій серед українських большевиків.

Розслідування, переведене провокаторським способом, виявило, що сепаратистичні погляди вкорінилися серед великого числа укр. большевиків, головним чином у Києві та Харькові. В Харькові заарештовано шістьох комуністів-партійців, які буцим то в порозумінню з укапістами (комуністами-українцями) з закордону працювали над поширенням сепаратистичних українських тенденцій серед членів партій по місцях. Арештованим закидають, що вони для своєї роботи діставали гроші із закордону. Слідство провадить: московський центральний виконавчий комітет та ДПУ («Укр. Голос», ч. 36).

— Невдача з постачанням хліба. — Справа постачання хліба, яке мала б дати Україна, набірає катастрофічного становища. Хоч селяне і взяли завдатки, але з аконтрактів їх 135.000 тон озимого зерна здали поки-що 27.400 тон. На Дніпропетровщині, Полтавщині, Харьківщині, Уманщині здано лише 5 відсотків. В Білоцерківщині на 10.000 тон — 66 тон («Руль», ч. 2372).

— П о в і р и в. — Відомий український економіст проф. Шиманович, що виїхав на Україну на запрошення большевиків, нині знаходиться у глухому закутку на Казанщині — в місті Царево-Козьшайську, яке нині зветься — Красно-Козьшайськ («Укр. Голос» ч. 36).

— П р о т и б о л ь ш е в и ц ь к и й т е р о р. — В селі Дзвінки на Київщині невідомі забили селянина, комсомольця і співробітника «Червоного Краю» та «Радянського Села» Патлюка.

— Несподівано помер член реввоенсовета Черняк, що мав взяти діяльну участь в київських маневрах. Смерть сталася при таємничих обставинах.

— К а р т к и н а х л і б н а У к р а ї н і. — У Харькові білий хліб продаватиметься лише по картках, які видаватимуть ліку-

вальні заклади і то тільки по 400 грам на душу («Рідний Край» ч. 37).

— Ч и й п р о у к р а ї н с ь к и х с е л ь а н т а к д б а ю т ь? — Комісар по хліборобських справах на Україні спростовує ніби жидівське населення вимірає з голоду, про що говорилося на конгресі жидівських організацій у Лондоні. Комісар каже, що жидівські хлібороби дістали потрібні харчові засоби й насіння. Український харьковський уряд асигнував для жидівських колоністів кілька десятків мільйонів карбованців. Всеукраїнський колонізаційний комітет приєднується до цього спростовання і заявляє, що жидівській колонії на півдні України ніщо не загрожує («Руль», ч. 2371).

— Н е г р — п о ч е с н и й у к р а ї н с ь к и й к у л е м е т ч и к. — Команда червоної армії на Україні з нагоди теперішніх маневрів роздавала почесні титули для чужинних делегатів. Титул «почесного кулеметчика» дістав делегат-негр Джонс а повне обмундування червоноармійця дістав англійський комуніст Гаррі Полліт («Діло» ч. 211).

— С т а н о в и щ е в Т у р к е с т а н і. — «Руль» подає: «Нашому кореспондентові пощастило говорити в Москві з одним червоноармійцем 9-го Туркестанського стрілецького полку, що допіру виписався із шпиталю, де він лікувався од тяжкої рани, яку дістав в бою з басмачами біля міста Дютамбе в Таджикистані. По словах цього червоноармійця в Московському шпиталі єсть багато саїдаг з Туркестанських полків, поранених в боях з басмачами. Жорстока боротьба з ними зачалася ще в квітні цього року. Червоної армії ведеться дуже зле, бо населення, незадоволене земельною реформою рішуче підтримує басмачів. Для боротьби з ними було мобілізовано 3-ю і 4-у туркестанські стрілецькі дивізії та 7-му окрему кінну бригаду.

Особливо кривавою була боротьба в районі Дютамбе-Денау, де

діяв басмачий отаман Хал-Мурат. Нераз червоні частини попадали в пастку і оточені були примушені до здачі в полон. При тому басмачі нічого не робили лихого червоноармійцям: вони забирали лише зброю, патрони та одпусково полонених на волю. Тому червоноармійці, при зустрічі з басмачами, воліли зразу ж здаватися у полон. Військова команда в боротьбі проти цього взялась до своїх мір. Крім жорстокої кари за здачу в полон, видано було наказу про те, щоб персональний склад Туркестанських частин було переміщено під доглядом ОППУ. Також наказано було, аби всіх ранених було спрямовано на лікування до центру, та щоб тих, що видужали, не повертали до їх частин. У кінці серпня пощастило вислідити місце перебування Хал-Мурата та оочити його. Хал-Мурат і семеро його співробітників було розстріляно. Однак, після того боротьба не припинилася. Навпаки, басмачі та місцеве населення зараз жорстоко мститься червоній армії за смерть улюбленого вождя. Недавно басмачі зробили ряд сміливих нічних нападів на станиці червоних частин та залізничні станції лінії Денау-Термез. Майже всі напади були для них успішні і червоні понесли тяжкі втрати. Штаб одного з полків 7 кінної бригади був цілковито знищений».

3 життя

укр. еміграції

В Персії.

— Українських емігрантів в Персії не багато; це здебільшого біженці, які працюють, як гетьманська сила по різних підприємствах англійських та французьких. Заробляють в залежності від фаху досить добре, особливо кваліфіковані залізничники і телеграфісти. Єдине утруднення для сімей їх — це те, що нема де вчити дітей, бо є лише місіонерські європейські і американські школи, і то не завжди близько. Між ин-

шим, коли б це цікавило нашу еміграцію в Європі, то слід взяти на увагу, що незабором в Персії починає будуватися багато залізниць. Дані про це напевне має посланецтво перське в Парижі. Який район для наших людей зроровіший і яка праця вигідніша, це можна було б вивчити за посередництвом наших людей в Персії, що перебувають там вже довгий час.

Що-до поширення української державної ідеї серед перської інтелігенції і політиків, то ця справа стоїть слабо, бо немає літератури і мало людей, які мали б час цим зайнятися. Самі перси, не дивлячися на те, що їдять наш цукор і охоче п'ють нашу горілку, яку їм постачають московські корчмарі, про Україну нічого не знають. Можливо через те тільки в своїй міжнародній політиці і хитаються вони між англійською Спілою і московською Харібдою.

Росія в Персії повно. Є тут їхній Комітет, одержують газети. Вони виявили велику діяльність, але вже надокучили всім, і російські документи є тут найгіршим сортом рекомендації. Чималий відсоток серед т. зв. росіян є і нашої гаки «малоросні», що виїхала сюди з московським «баріном» і продовжує і на еміграції свою покірну службу.

В Америці.

— З життя Українського Народнього Союзу. — Число членів Союзу зростає постійно. В кінці липня ц. р. в нм було 33.163 члена, у тому числі 20.297 повнолітніх і 12.866 дітей. Майно Союзу на 1 серпня с. р. виносило 2.060.583 дол. 17 ц., з того в департаменті повнолітніх 1.923.740 дол. 82 ц., в молодечім — 136.842 дол. 35 ц. («Діло», ч. 205).

— З діяльності Об'єднання. — В липні ц. р. мало Об'єднання 1.198 дол. 82 ц. прибутку. З тої суми вислано на потреби в старім краю: на інвалідів — 450 дол., на оборону невинно засуджених — 200 дол., на «Рідну Школу» — 150 дол., на ремісничу бурсу у Львові — 50 дол., на укр.

шпиталь у Львові — 50 дол., на Українську Захоронку у Львові — 50 дол., на охорону стрілецьких могил — 25 дол. («Діло», ч. 205).

— «Рідна Школа» в Філадельфії. — В серпні місяці в Філадельфії відбувся пікнік «Рідної Школи», улаштований заходами шкільного комітету. На його заклик укр. громадянство Філадельфії прийшло масово з допомогою. Програм пікніку складався з діточих січових вправ. Забава дала добрий прибуток, з якого три чверті пішло на «Рідну Школу», а решта на будову Українського Дому Інвалідів у Львові («Діло», ч. 206).

— Американські українці в спорті. — Як відомо, на цьогорічній Олімпіаді в Амстердамі виступали і здобули почесні місця також українці, але під стягом Сполучених Штатів. Це два відомі в американських спортових колах — Ст. Галайко і Гр. Кацай. Одним з відомих американських футболістів є також наш земляк Іван Намісник, студент університету. Крім того, великим успіхом користується Іван Залізник, що побідив усіх противників, здобувачи чемпіонат («Діло», ч. 206).

— Богдан Губицький на іспитах, що зроблені були в Канаді Королівською Академією Музики — дістав за гру на скрипці срібну медаль («Укр. Голос», ч. 36)

У Франції.

— Лекція проф. М. Славінського в Об'єднаній

Громаді у Парижі. — У суботу 29 вересня в помешканні Об'єднаної Громади відбулася лекція проф. М. Славінського на тему «Криза парламентаризму і демократії».

Докладчик, починаючи лекцію, оголосив, що з огляду на брак часу і обсягність теми, він має трактувати її дуже схематично. Отже конечні висновки доклада по аналізі теми такі:

В дійсності треба говорити не про кризу ідеї демократії, а про кризу ідеї анти-демократичної, старого режиму, який поступово зникає. Війна прискорила цей процес і з'явлення на його місці демократії, але ця остання не всюди була підготована перейняти владу в швидкий спосіб. Це спричинилося подекуди до розчарувань в демократію, в повороті ніби назад. Але варто глянути на карту Європи, щоби сказати, що криза демократії тяжко відбилася лише на відсталих країнах. Процес демократизації йде невпинно і всюди захоплює все нові і нові галузі життя. Демократизм ще має на довший час безмежні завдання, як в області внутрішнього життя, так і в площині міжнародних стосунків.

В дебатах, які розпочалися після доклада, проф. М. Славінський ще мав час висловити коротко свій погляд на майбутність українського політичного життя, яке на його думку йшло спокон віків під знаком демократизму і має тим шляхом іти далі, бо інших національних стежок для нього наша історія не знає.

Зміст.

Париж, неділя, 7 жовтня 1928 року — ст. 1. — В. Королів-Старий. Людина без копії. II — ст. 4. — В. С. З життя й політики — ст. 10. — М. Єремів. По Італії. II — ст. 13. — de Miremont. Емігрантська справа в Лізі Націй — ст. 16. — O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 18. — А. Я. Шкодлики й саботажники — ст. 21. — Сільсько-господарська комуна (замість фельетона) — ст. 22. — З преси — ст. 23. — Хроніка. — З Великої України — ст. 25. — На укр. землях — ст. 29. Газетні звістки — ст. 29. — З життя укр. еміграції: У Персії — ст. 31. В Америці — ст. 31. У Франції — ст. 32.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» («Tryzoub»). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imprimerie de Navarre, 5 rue des Gobetins, Paris